

ACC. N:R M. 15800:1-13.

Landskap: Skåne Upptecknare: R. A. Svensson, Tjörnsjö
Härad: L. Åbo ö. V. Göinge Berättare: " " "
Socken: Flöjå ö. Flöglinge Berättarens yrke: kvantör
Uppteckningsår: 1963 Född år 1871 i Flöjå

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Gillen. s. 1-13.

26/2-63

Gille.

Gillen voro ursprungligen dryckeslag, som voro förbundna med hedniska offer. Under medeltiden sammankommo människor till ett slags brödraskap, då medlemmarna, som utgjorde ett slags brödraskap, voro samlade till gemensamma andaktsövningar, nöjen och dryckeslag, och för sådana gillen, gjorde vissa sammanskott i penningar. I vår tid äro gillen i allmänhet kalas, då man samlas till samkväm för att äta och dricka samt i allmänhet, då människor samlas till "vanliga" gillen, icke begravningsmiddagar, dans och kortspel.

Det är om det sissnämnda slaget, dessa rader handla, och rör sig det mesta omkring tiden 1885--1910.

Gillen voro av många slag: brydegille, husförhörsgille, ungdomsgille, julagille, gillen vid bröllop och negravningar m.fl.

För 70 à 80 år sedan hade snart sagt varenda lantbrukare i Höja församling linodling på ett jordstycke, jag gissar till 7 à 8 ar. (Här kunde bli en lång historia om linets skötsel, men det hör inte till saken) När linet (hören) var brutet, bråkat, så skulle alla, som hjälpt till därmed, vara med på brydegille. Detta var ganska enkelt, ty deltagarna finge endast en måltid mat, och den rätt, som bestods, var fullkomligt konstant. Den bestod i "lammasoppa" De gamla mororna voro långt ifrån några framstående kokerskor, men, den mat, de lagade, var utomordent-

fin uppt.

god, och den "lammasoppa" som de kokade, var så utomordentligt god, att man med säkerhet kunde ha bjudit själva kungen på sådan soppa, och han skulle ovillkorligen ha tyckt om den. Till brydegillet fick alltid ett lamm av hankön släppa livet till, och det var av baggens kött, som den förträffliga soppan kokades. Naturligtvis fingo de ätande ett par snapsar till maten, Brännvinet kostade då inte mer än 80 öre per liter. Sedan måltiden var slut, serverades kaffe och gök, och sedan gick var och en till sitt.

I konventikelplakatet, som utkom år 1726 och varade till 1858, stadgades, att prästerna flitigt skulle hålla husförhör. Allmogen kunde inte läsa i bok, men vid husförhören måste de läsa för prästen. De fingo därför arbeta väldigt därhemma, så att de inte "stakade" sig allt för galet, då husförhöret hölls, vilket alltid skedde i en bondstuga, ty någon skolokal hade man inte på landet. Jag kan inte låta bli att framhålla ett par drag från "husförhörens tid." Prosten C.G. Berling var en fin man. Han hade varit docent i Lund men blev sedan kyrkoherde i min hemförsamling. Husförhöret började. 4 gubbar sutto på samma bänk. Den fjärde av dem hette Nils Pålsson. Den först kunde nästan inte läsa, och för den andre och tredje gick det knaggligt. Så var det Nils Pålssons tur. "Se, här ha vi Nils Pålsson," sade prosten, "det är en man, som kan något."-- "Häpp, vänta o skräpp", svarade

Nils Pålsson. Denna historia har jag fått av mina föräldrar, som kände väl till både prosten Berling och Nils Pålsson. Husförhö-
ren pågingo och voro till mycket stor nytta, men sedan det stad-
gades att det skulle vara minstlen folkskola i varje försam-
ling (år 1842) så började husförhören så sakta att avtaga. I sko-
lorna fingo de unga lära att läsa, och någon läsning förekom åt-
minstone mig veterligt inte, då man hunnit fram på 1880-talet.
Husförhören fortsatte, och åtskilliga av de gamla konservativa
prästerna höllo två husförhör årligen i varje by. Det ena var
för de gifta, och det andra var för ogifta personer samt ungdom.
Prästerna ville då gärna, att årets konfirmander skulle vara med.
Konfirmationen hölls på våren, och husförhören höllos på hösten.

Det var husförhör i en församling icke så långt i grän Tjörnarps.
Året nattvardsbarn vor med, och bland dem var en pojke, som inte
var något större lärdomsljus. Kyrkoherde B. tog husförhöret som
en andaktsstund, men någon gång framkastade han en fråga i sin
framställning kom han till att nämna artiklarna i katekesen.
Därvid vände han sig till den nämnde pojken och sade: "Kansle du
kan säga mig, hurumånga artiklarna äro. Han tittade i alla vä-
derstrecken, och slutligen kom svaret: "Ja tror vesst, ar de e
tie."

"Du tror", sade kyrkoherden. "Va menar du med, att du säger:
jag tror?"

"De ha ja aldri sajt", sade pojken.

"Ack, vad du är en stackare," sade prosten. "Tänk om du hade varit en så dukti pojke som den, där sitter."

"Ja, de tror ja", svarade pojken. "han ha väl osse en dokti far."

Samtalet mellan kyrkoherden och ~~pojken~~ avslutade, vilket nog var bäst.

Husförhören dogo sotdöden--de dogo liksom av sig själv. I Norra Åsbo skulle prosten S. hålla husförhör. Då han kom till platsen, var inte mer än en person kommen. Det var en kvinna, som hette Bengta. När prosten såg henne, gick han bort till henne och tog henne i handen och sade: "God dag, Bengta, och adjö med henne." Så var det husförhöret slut.

Men nu till husförhören.

Husförhören höllos i bondgårdarna, och efter husförhörets slut skulle det bli husförhörsfille. Och det var "rediga" gillan. Jag minnes mycket väl, att min mor berättade om dem. I min hemby i Höja församling funnos 31 självägande jordbrukare, men 6 à 7 hade så små jordbruk, att de inte hade råd till att göra några husförhörsgillan. Det var kringgångsgillan. Husförhöret, som det ena året hölls hos A, ~~hos~~ andra året hos B, tredje hos C o.s.v och till husförsgillet fick både den gödda kalven och en bagge släppa livet till. Allting gick hederligt till.

Ungdomsgillan . Ja, det var naturligtvis gillan för ungdom. De kommo samman för att äta och dricka och dansa och pågingo en hel natt

Julagillan, och här är jag inne på min "specialite". Här är något att berätta om. Det var inge kringgångsgillan, utan här var det "laggillan". Byen var uppdelad i flera lag, och så kommo därtill släktingar och bekanta, som bodde i andra församlingar. Julagillena började i allmänhet Annandag Ju och pågingo till Trettondedagen eller ibland ända till Knut. I slutet av 1870-talet (omkring 1880) fanns i hela min hemby inte mer än en enda hisslampa, och den hade vi i mitt hem. Vi kunde vara absolut säkra på att när det skulle vara gille någonstans, så kommo ett par pojkar och hälsade från far och mor, om de kunde få låna lampan (slutet a-ljud) Alltid fingo de låna vår lampa. Vid samma tid fanns i hela min hemby inte mer än två köttkvarnar, och de behövde komma till användning, inna gillet skulle hållas. Den ena köttkvarnen hade vi i mitt hem, och den var också mycket ute på viften. Men det var inte nog med att låna lampan. Man lånade också tobakspipor, ty där skulle rökas, och nog rökades där.

Så var tiden inne för gillet, och gästerna kommo. De bjödos genast på kaffe och mycket med kakor, och gubbarna fingo därtill "göken". Sedan flyttade sig gubbarna ut i ett stort rum, och mororna slogo sig ned i ett annat rum. Och nog rökades det, ja det blev hela moln av tobaksrök. Och vad pratade de om? Det säger sig självt. Gubbarna talade om hästar, kor, får och svin,

om foder och utsåde, om mjölkpriser och allt, som berörde lantbru-
ken. Och mororna? De talade om kistorna i kistehuset, om hur
många lakan och örngott där var, om dukar och vävnader, och hur
mycket Stina skulle ha i hemgift, då hon snart skulle gifta sig,
och Anna skulle inte bli lottlös; hon skulle ha lika mycket som
Stina. Man hade kistorna fyllda av saker, ja, t.o. m. i kistelä-
dikorna hade man varor av prima beskaffenhet. Och där borta virde
ett par andra bord sutto några moro, som talade om hönsen, ett
alltid aktuellt ämne. Ja, flere av "höneköllingana" hade nörijat
o göra (värpa) Så höll man på att prata ett par timmar, men då kom
en av husets vuxna döttrar och talade om att bordet var dukat,
och med orden "var så hoda," hade hon bjudit till bordet. Men nu
mötte ofta en annan svårighet: "Vem ska gå före?" Och så började
man diskutera om den saken. "De får du göra, dör du höre te släkten."
"Nej, de får du göra, för du e äldst." Nej o.s.v. Jag var för ett
50tal år sedan med på ett kalas i Häglinge, och vi blevo bjudna
till bords. Kvinnorna skulle ju alltid börja, men det var lögn,
ingen började. Vårdinnan tiggde och bad. Nej, ingen ville börja.
Då kom hon till mig och sade: "Skulle inte kantorn vilja börja,
för jag får ingen rätt på dem." "Jo, gärna det," svarade jag och
gick till bordet, och sedan blev det "löselycka" Dumheter, dumheter!

Så tog man för sig från smörgåsbordet. Det var inte så ofantligt sorters pålägg, men vilken utomordentligt god mat! Sursött bröd med lite pomeranssmak, som var så gott, att man kunde äta det utan smör, hemkärnat smör, det bästa smör, som finnes i världen, hemlagad ost, hemlagad köttkorv, hemlagad präss-sylta, köttbullar, sillsallat, och efter som man hade får och gäss på nästan vartenda ställe, så hade man rökat fårkött, skuret i skivor samt rökat gåskött. Fårköttet skret från "fåralåren" och gåsköttet skuret från gåsbrösten. Åtskilligt annat fanns på bordet, och allt var så underbart gott, att det kan vattnas i munnen, bara man tänker därpå. Gästerna höllo gott till godo, och mannarna fingo vardera en eller två "knabrar" till på handeln. Sedan kom koky skinka samt bruna bönor eller "skärebönor" eller brunkål. Därefter följde soppa, ofta vinsoppa utan en droppe vin. En sådan soppa var vanligtvis kokad på russin, sviskon och röda sagögryn, lite kryddnejlikor samt saft. Den hade kanske inte så stort värde, ty ofta hade man russin med kärnor, och det hela kunde ibland bli lite "grötigt." Ofta hade man emellertid frikadellsoppa. Sedan kom steken, går-, eller lamm- eller grisstek, och till slut kom den obligatoriska efterrätten, risgrynspudding med saftsås. Naturligtvis vankades öl, brännvin och vin till maten.

Efter middagens slut slogo gubbarna sig ned kring småborden och spelade kort ett par timmar, medan mororna snackade om vävräc-

kor,
och höns, om grannens stygga ungar och om de kära "glöj^{tt}an" där-
hemma m.m. Efter ett par timmar serverades toddy till gubbarna
"och gottebor" till mororna. Och nog var det "gottebor"; äpplen
och päron, karameller och tårta, vispad grädde och smultron-
sylt, bakverk av olika slag, vindruvor m.m.m.m. Der var därdör
inte konstigt, att en ung man, som en gång såg ett sådant bord,
sade: "Det här är ju ett skräckbord."

Sedan dröjde det inte länge, förrän det blev kaffe med bröd
och "fluidum." Sedan gingo gästerna var och en till sitt. Det
hände sällan, att någon blev berusad vid ett julagille.

Gillen vid bröllop och begravningar vor, vad bjudningen be-
träffar likartade med julagillena, utom däri, att man vanligtvis
också hade en fiskrätt.. Men så tillkom vid begravningsgillen
någonting, som man kallade

Förning.

Förningen är gammal, och för ett handratal år sedan och kanske
inte så länge sedan, hade gästerna, som voro bjudna till begravn-
ningen, förning med sig, d.v.s mat av olika slag: bröd, smör, kött,
gröt, m.m. Något sådant har jag aldrig varit med om, men sant är,
att de hade sådant med sig.. Före min tid, Häglinge hade jag aldrig
sett förning mer än en enda gång. Det var i min hemförsamling
Höja. En mycket präktig man hade avlidit och helt säkert gått
in i den eviga glädjen. Det var ett utmärkt hem, och sedan den

döde

hade sänkts i graven, bjöds en förträfflig middag i sorgehuset. Efter måltidens slut kom "traktören", v. värden, in med en stor bricka fyllt med vinglas, fyllda med vin, och efter honom kom en serveringsflicka med en skål fina konfekter. Så tog v. värden till orda och sade: "Den avlidnes broder Ola vill undfägna oss med ett glas vin. Varså goda!" Detta upprepades 4 gånger med den ändringen, att det hette den avlidnes syster Eln, Johanna, eller brodern Peter o.s.v. De sörjande kände sig mycket ledna över bjudningen. och det låg verkligen något i vad en lustigkutte sade: "De va en räli homma vin vi slabba i voss!!"

År 1907 kom jag till Häglinge, och där fortlevde förningen. Jag minnes första gången jag fick vara med om sådant. Vi hade fått en förträfflig middag, och efterrätten skulle tagas. Förningen bestod i spettkakor och tårter. Vi blevo bjudna till bordet, och jag gick fram och tog ett stycke spettkaka och en bit tårta. Så gick jag ut i ett annat rum och satte mig att äta upp alltsamman. Då det var skött, gick jag åstad för att sätta min tomma tallrik. Jag mötte då socknens nämndeman, som kom med en djup tallrik, överfylla med kakor. "Men människa," sade jag, "ska du äta allt detta ovanpå det vi förut ha fått?"

"Nä," svarade han, "de ska ja ha mä mig hem. Har du inte tatt, så får du på det igen."

Nåja, "sed följa eller land fly". Jag började på nytt och hade

en mängd kakor med mig hem, vilka alltid på det vänligaste motyogos av mina pojkar, som då voro små.

Såsom församlingens kantor och folkskollärare var jag med på ofantligt många gillen och bar hem stora papperspåsar fyllda med de allra bästa kakor. Men så tyckte jag en gång, att det gick för långt. Jag var med på en begravningsmiddag i Häglinge församling. Vi hade hunnit så långt, att det gällde att taga kakor.

Före mig gick en man från Sösdala, Vi kommo in i "kakrummet" Där stod ett bord --jag antager, att det var två och en halv meter långt-- totalt överfyllt av spettkakor och tårtor. "Här kan man ju gå vilse," sade Sösdalabon."

"Det är riktigt," genmälde jag, "men vi få försöka att hitta vägen. Så började vi att plocka till oss. Stora papperspåsar lågo på bordet, och vi "öste" i dem. Då vi hade tagit av alla, hade vi *vardera* 23, säger tjugotre stycken spettkakebitar och tårtstycken. Nu gick det för långt. Först skulle man äta och dricka så mycket, man orkade, sedan skulle man bära bortåt ett par kg kakor med sig hem. Nej det gick för långt. Det var för tokigt

Fem à sex veckor gingo. En dag stod i Mellersta Skåne en lång artikel med rubrik Förning. Den lästes av alla. Förningen gisslades på det skarpaste. Det påvisades hur dumt det var, hur onödigt det var, hur dyrt det var för dem, som blivit bjudna, ty skulle det vara riktigt bra, så skulle ju vederbörande ha både krans samt spettkaka ellr tårta, och då kunde det ju bli en kostnad på omkring 39 kr.

Åtskilligt annat förekom i artikeln. Den slog riktigt allarm.

Några dagar efter det, att artikeln var införd i tidningen, träffade jag en lantbrukare i Häglinge. "Hör du," sade han, "de e väl du, som har skrivit om förning i Mellersta Skåne." Jag var gammal notismeddelare och skrev för resten en mängd noveller för Mellersta Skåne, så jag kunde ju inte neka, ty jag var den skyldig, och det får jag säga, att hade jag inte förut gjort någon god gärning, så var det verkligen en god gärning, och från den dagen tynade förningen så sakta av. Ja, det gick fortare än jag hade väntat, och i närvarande tid förekommer den--mig vetande-- inte alls i Häglinge eller i någon församling här omkring. Jag har två mycket kära svärdöttrar i Småland, och den ena, som är infödd smålänning, påstår, att där lever förningen fortfarande, men där är det fråga om ostkaka. Hon påstod, att hon på en begravning sett 16 ostkakor, och det gällde att taga en bit av varje.

Den förfärliga spriten var tyvärr allt för ofta med även vid begravningmiddagar, och det hände tyvärr mer än en gång, att människor även vid sådana tillfällen kunde bli totalt överlastade. Jag skulle kunna berätta lustiga historier härom

Vid bröllop erhöll brudparet i allmänhet en hel mängd dyrbara bröllopspresenter, och på kvällen kom en väldig skara för att se "brupared" De ropade ankomnade ropade: "Brudparet fram, brudparet fram, brudparet fram!" När brudparet hade visat sig, hurrades det för de nygifta. Sedan gällde det att tärnor och marskalkar skulle

visa sig, och så hurrades det för dem. Men så förekom en enligt min mening mycket dum sed: Man bjöd brännvin på åskådarskaran. Ett bröllo skulle hållas i Höja. Brudens broder och jag voro mycket goda vänner, varför jag sade till honom, "Bjuden nu ingenting på åskådarskaran."

"Ja!" fick jag till svar , du har rätt, men nu är det så, att det är något att säga om alla människor och även om oss, då är det bättre att offra ett par liter brännvin än att få höra glåpord." Däri hade han rätt. Egenfomligt nog kunde rätt många människor gå en halv mil för att få se på "stupatet."

○○○○○○○○○○

När man är som jag på 92 året , så har man varit med om åtskilligt. I min gröna ungdom--jag avlade tidigt organistexamen och kyrkosångareexamen samt fick snart ett vikariat-- var jag med på ett bröllop såsom tjänstgörande kantor. En slaktare från Värnamo skulle gifta sig med en åbodotter hemma i min hemby. Pastor Yllner sedermera kyrkoherde och prost i Björnekulla och Västra Broby, för rättade vigseln. Då han kommit så långt i vigsselformuläret, att han ville ha ringen, räckte han fram handen. Brudgummen, som aldrig förr varit gift, räckte då fram sin hand och hälsade på pastorn mitt i akten."Ringen" , sade pastorn, och allt gick väl

○○○○○○○○

I en församling i Södra Åsbo härad var det bröllop. Prosten förrättade vigseln. Brudgummen var ansedd för att vara i någon liten mån "efter". Så frågade prästen brudgummen: "Vill du ha va denna Johanna Kristima till din äkta maka o.s.v."

"Joo, de e ju klart," svarade brudgummen

"Ni ska bara svara ja," sade prosten.

"Ja, de ska ja göra," kom det från brudgummen.

"Säg endast ordet ja", sade prosten än en gång.

"Ja," sade brudgummen, och allt gick bra.

)))))))))

I Häglinge var jag med om en trevlig bröllopsakt. Vi hade "först" gudstjänst, och kyrkoherde Per Sandborg, som officierade, hade brått. När brudparet-- ingen människa var med de två-- gingo in i kyrkan, spelade jag en bröllopsmarsch, och därpå följde en psalm eller psalmvers. Därefter förrättade kyrkoherden vigseln, Efter Välsignelsen började jag att spela. Men så snart jag gjorde detta, så gick kyrkoherden, som hade brått, och brudparet lämnade kyrkan med detsamma. Kyrkovaktmästare Johannes Nilsson och jag voro ensamma i kyrkan; han trampade orgeln. "Åja," tänkte jag, "har jag börjat att spela och sjunga, så spelar jag ett par verser för vaktmästaren. Vilket skedde, och jag tror, att det gick bra.